

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Rola czynników ryzyka oraz czynników ochronnych w kształtowaniu się zniekształceń poznawczych u osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

mgr Daniel Melerowicz

Słowa kluczowe: *zniekształcenia poznawcze, wykluczenie społeczne, osobowość, temperament, wsparcie społeczne*

Cel badań: Głównym celem badania było określenie czynników ryzyka oraz czynników ochronnych zniekształceń w myśleniu jak również analiza wzajemnych zależności pomiędzy czynnikami psychologicznymi (osobowość) i temperamentalnymi (zdeteminowanymi biologicznie) a tendencją do stosowania zniekształceń poznawczych w grupie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Za szczególnie istotne uznano również określenie czynników związanych ze zniekształceniami w myśleniu znajdujących się również w środowisku jednostki, obejmujących sieć wsparcia społecznego oraz sytuację społeczno-ekonomiczną jak również analizę badanej grupy ze względu na jej wewnętrzne zróżnicowanie pod względem cech osobowościowo-temperamentalnych.

Metoda badawcza: Projekt badawczy prowadzony był w modelu korelacyjno-regresyjnym. Czynniki ryzyka zniekształceń poznawczych zostały opracowane za pomocą serii modeli równań strukturalnych, uwzględniających wynikające z literatury moderatory i potencjalne mediatory. W celu wyodrębnienia grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, różniących się pod względem cech indywidualnych, przeprowadzona została analiza skupień metodą k-średnich. Grupa badawcza składała się z 202 osób (97 kobiet, 105 mężczyzn) zagrożonych wykluczeniem społecznym. Zastosowano następujące metody badawcze: Polska adaptacja kwestionariusza *Cognitive Distortions Scale* (CDS) – Skala Stylów Myślenia, Polska adaptacja skali SES M. Rosenberga, Kwestionariusz Agresji Bussa-Perry'ego, Skala uogólnionego poczucia własnej skuteczności (GSES), Test orientacji życiowej (LOT-R), Formalna Charakterystyka Zachowania - Kwestionariusz Temperamentu: Wersja Zrewidowana (FCZ-KT(R)), Berlińskie Skale Wsparcia Społecznego (BSSS), ankieta własna dotycząca sytuacji społeczno-ekonomicznej.

Rezultaty: Zdecydowana większość hipotez znalazła potwierdzenie w wynikach badań. Ustalono występowanie istotnych zależności pomiędzy zmiennymi ujętymi w modelu badawczym. Uogólnione poczucie własnej skuteczności oraz samoocena pełnią pośredniczącą (mediacyjną) rolę w relacji pomiędzy dyspozycyjnym optymizmem a tendencją do stosowania zniekształceń poznawczych w grupie osób badanych zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wrogość, poczucie własnej skuteczności oraz samoocena pełnią pośredniczącą (mediacyjną) rolę w relacji pomiędzy poczuciem wsparcia społecznego a tendencją do stosowania zniekształceń poznawczych w badanej grupie. Wielkość mediacji uogólnionego poczucia własnej skuteczności w relacji pomiędzy dyspozycyjnym optymizmem a poziomem zniekształceń poznawczych maleje wraz ze wzrostem aktywności, pełniąc rolę moderatora zależności pomiędzy uogólnionym poczuciem własnej skuteczności a tendencją do stosowania zniekształceń poznawczych. Wielkość mediacji sytuacji materialno-bytowej w relacji pomiędzy samooceną a poziomem zniekształceń poznawczych rośnie wraz ze wzrostem reaktywności emocjonalnej pełniąc rolę moderatora zależności pomiędzy sytuacją materialno-bytową a tendencją do stosowania zniekształceń poznawczych. Zgodnie z przewidywaniami, przeprowadzone analizy wykazały również, iż grupa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym nie jest grupą jednorodną. Ze względu na wybrane cechy osobowości oraz temperamentu wyróżniono trzy typy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym: osoby „pewne siebie - aktywne”, osoby „bierne - powracające” oraz osoby „wrogie – niestabilne emocjonalnie”. Każda z wymienionych grup (typów osób) w różny sposób reaguje na wyzwania środowiska społecznego. Modelowanie równań strukturalnych (analiza ścieżek) potwierdziło, iż pozytywny obraz Ja (wysoka samoocena oraz wysoki poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności), wysoki poziom dyspozycyjnego optymizmu oraz wysoka aktywność rozumiana jako cecha temperamentu wiążą się bezpośrednio z niższym poziomem zniekształceń poznawczych, z kolei niski poziom wrogości oraz wysoki poziom wsparcia społecznego wiążą się pośrednio z niższym poziomem zniekształceń poznawczych w grupie osób badanych zagrożonych wykluczeniem społecznym.